

REIN VEIDEMANN
KIRJANIK

ERI KLASI VIIMANE AASTA

M

õnikord valdab tunne, et kogu elu raamivad ended. Päev algab ilmaennustusega, riik toimib majandus- ja poliitilistel prognoosidel. Aasta kulmineerub astroloogide tähekalendritega.

Aga kuidas on inimesega? Surmaendeid on otsitud leitud inimkultuuri

algusaegadest alates. Eesti folkloristidki on kogunud ja uurinud neid rahvapärimumest hulgi. Mõned loevad, hirmuhigi laubal, käo kukkumise kordi. Hoitagu isetäituvatest ennustustest, manitse-takse aeg-ajalt. Mäletan ülikooliajast, kuidas eesti mustlaskogukonnaga sina peal olevale Paul Aristele oli keegi ennustanud, et ta sureb 74-aastaselt. Ennustuse lähenedes jäanudki akadeemik haigeiks. Kui kriitiline aasta selja taga, siis elas ta veel kümme aastat.

Lisaks suurele dirigendile oli Eri Klas ka suur jutustaja, aga seesuguseid endeid ma temalt ei kuulnud. Näis, nagu elanuks ta kestvale tulevikule. Armuda ja olla armunud ellu – niisugune on olnud Klasi usutunnistus. Ehkki meenub üks filmikaader, kus ta lapselastega seisab ema Anna Klasi haua ja ütleb neile, hääles paratamatuse rahu: ükskord hakkab minagi olema siin.

Lõppeval nädalal sai Anna Klasi haua peat-si vastas puhkav poeg Eri oma hauakivi ja väike-se mälestuskuju. Aasta tagasi polnud see nii veel mõeldud. Vastupidi, Eri Klas ei väsinud hõiska-mast taassünni üle. Kabalistikas õnneumbriks peetav seitse pidi ju tänavu olema eriti särav – 77. Paraku sai sellest nüüd esimene sünniaastapäev. Elujanul ja -rõõmul ei õnnestunud enam petta varitsevaid endeid, mida lahkumise järel otsekui summa moodustanud liidetavaid ritta võiks seada.

MA EI SAA LAHTI TUNDEST, ET SEE KOLMVEERAND AASTAT, MIS MAESTROLE ANTI, OLI TEGELIKULT KIRGLIK HÜVASTIJÄTT ELUGA. TÄHE KOKKUVARISEMIST SAATEV VALGUSPUHANG.

Mobiiltelefoni ekraanile ilmub number 504 3444. «Eeri siin,» kostab kuularist sametiselt kähisev bariton. Just nimelt venitatult – «Eeri». Nii on ta aeg-ajalt helistanud. Enamasti rahvuskultuuri fondi nõukogu asjus, mille liikmeks ta mind kolmteist aastat tagasi kutsus. Olin ju 1991. aasta kevadel nende ülemnõukogu saadikute hulgas, kes esitasid Klasi vastasutatud fondi esimeheks. Tookord oli see valimine niisama pühalik nagu presidenti valimine riigi etteotsa. Eesti kultuur oli siis veel ise peaaegu riigi eest, riigi taastamine sama aasta augustis mõne sammu kaugusel, aga siiski alles silmapiiril. Mõnikord on Klas helistanud mulle ka kui kultuurikriitikule, kui mõni tema suur dirigeerimine ees seisab või on juba toimunud. Et võiksin sellest kirjutada.

Seekordne helistamine – aasta tagasi maikuus – vallandab aga helistamiste laviini. Teadsin ju, mis vahepeal oli juhtunud. 14. veebruaril oleme kutsutud PR- ja kommunikatsioonifirma Corporate tööjuubelile Tondiraba jäähalli. Selle partneril ja juhatajal, suurelt mõtlejal ja tegutsejal Mee-lis Kubitsal on parasjagu käsil heategev klaveriost Mustpeade Majja ning Georg Otsa monument Peterburi. Räägin paarisajale laudkonnale eesti kul-

tuuri tähtsusest ja kutsun lavale maestro Eri Klasi. Tean, et ta on olnud viimasel ajal tervisega jän-nis, kustutanud kalendrist orkestrite juhatami-si, käinud end kosutamas Hispaania sanatooriumis. Klas tõuseb vaevaliselt poodiumile prožektorite vihku. «See ei ole lihtsalt klaver, vaid maailma parim klaver, Steinway & Sons,» ütleb ta peaaegu ennast ületavalt, «see klaver võiks edasi arendada eesti kultuuri, sest kui teadmine selle klaveri ole-masolust Muspeade Majas levib, siis tulevad siia maailma parimad pianistid ja meie omad ka.» Siis lahkub ta meie kõigi silmist mitmeks järgnevaks kuuks. Telefon on levist väljas. Mõned päevad hil-jem kuulen, et Klas on komistanud ja kukkudes teadvuse kaotanud. Või on see olnud järjekordne mikroinsult. Sisimas aiman, et siit võib alata kiire lõppmäng. Helistan Kubitsale, saan kinnituse, et Klas on haiglas, hoitud ja kindlates kätes.

Aga kõigi röömuks on Klas maikuu lõpus tagasi ja nagu ta kinnitab: ta on ära käinud sealpool-suses. Klas usaldab mulle ja Postimehele esimese avaliku intervjuu pärast haiglat. Võtan kokku kõik oskused kirjutada ajakirjanduslik olemuslugu, sest puhtalt küsimus-vastus-intervjuust ei tule midagi välja. Klasi mälu on küll taastunud, aga jutt kipub hargnema ja komistama detailides. Ometi, Klas särab otsekui lapselikus joovastuses. Seda on ka kodus tehtud piltidel näha: taas kaval-kelmikas pilk, muigel suu tõsiseski jutus; taas valitseb mulje, nagu suhtleksid püsimatut vaimuga. «Maestro Eri Klasi rohelised niidud» ilmub Postimehe Arteris 28. juunil. Enne ilmumist loen loo ette nii Klasi-le endale kui ka ta abikaasale Arielile. Midagi olemuslikku on mul ilmselt õnnestunud edasi anda, sest lugemise lõpetanud, võitleme teine teisel pool telefoni härdusega. Hiljem järgnevad intervjuud televisioonis ja Eesti Päevalehes. Klas paistab taas olevat oma tavalises sõiduvees – elada lähedaste-le ja publikule.

Manitsen maestrot elu nautima sammhaaval. Olen ju oma loosse kirjutanud lootuse, et järgmi-sel üldlaulupeol juhatab Klas ühendkooride püha-likku lõpulaulu «Mu isamaa on minu arm». «See oleks minu unistus, aga ma ei tohi sellele veel mõelda,» kostab seepeale Klasi liigutatud vastus. «Eeri siin,» kuulub nüüd juba pea üle päeva. Olen kaasatud Klasi lähimasse usaldusringi. Võtan vastu pihtimusi ja sentimentaalsushoogusid. Nii ta ütlebki nüüd lisaks kutsungile: «Sina, minu süda-metunnistus.» Eri tõuseb vara. Ariel on salvesta-nud tema jaoks saateid ja filme. Ta jagab minuga muljeid ja läbielatud. Mõnikord saab telefoni aku enne tühjaks, kui jutul lõpp. Ühel päeval on Klas näinud dokumentaalfilmi Rahvarindest ja Eesti iseseisvuse taastamisest, milles minulgi on olnud oma roll. «Hoopis sina peaksid olema Eesti presi-dent!» hõikab ta telefoni. Muidugi võtan seda het-keemotsioonina. Aga see ei olnud emotsioon, kui 2001. aastal oli mul julgust ühes kolumnis kuuluta-da, et maailmamehest, aga samas tõelisest rah-vamehest presidenti saaksime endale Eri Klasi näol. Ka siis otsiti Eestile uut presidenti ja käis na-gu tänagi segu luuremängust ning iludusvõistlu-sest. Kui maestro ise poleks kampaaniaks valmis-tumisele pidurit pannud, oleksimegi võinud igal vabariigi aastapäeval näha, kuidas Eesti president peab nii kõnet kui ka juhatab hünni laulmist.

Mingi vägi – aimus, et naasmine ellu on siis-ki vaid korraks? – veab Klasi sündmuste pöörisesse. Juba kuulen, et ta on käinud Vösul ühel teise-järgulisel kontserdil ja sõitnud Saaremaa ooperi-päevadele. Ja näen televiisorist Klasi orkestrit ju-hatamas!

Meenub 2014. aastal ilmunud Paavo Kangu-ri portreeraamat «Eriline Eri Klas». Mai Murdmaa, kes Eri Klasi peadirigendiks saades Estonia teat-ri 1975. aastal oli sealsamas peaballettmeister, on

meenutanud, et «Eri vaenlasteks on tema tempera-ment ja tervis, mille ta varakult kaotas». Eri surma järel kuulen, et see oli üldse ime, et ta niigi kaua elas. Ometi, suvel Maalehele antud intervjuus vas-tab ta küsimusele, mida arst selle kohta ütleb, et ta aktiivselt ringi liigub, nii: «Mulle on kõige halvem ärritus. Positiivsetest elamustest ja rahva seas ole-misest saan energiat. Mul on olnud kaks insulti, mikroinsulte terve hulk, aga mu organism on häm-mastavalt taastunud. Ma tahan elada! Ärkan hom-mikul üles, hakkam kohe helistama, mõtlen, mi-da teha, sest ma tahan tegutseda, ma ei saa mui-du.» Ja lisab, et järgmisel aastal, s.o tänavu, juha-tab ta kindlasti ise Saaremaa ooperipäevadel Esto-nian Dream Big Bandi ja Birgitta festivalil samuti. Ta võimlevat iga päev, et see teoks saaks.

Augustis osalebki Klas agaralt Birgitta festivali ettevalmistustes ning 15. augusti galakontserdil ju-hatab ta Barbara Hendricksi etteastet. Saan üles-andeks leida kunstnik, kes kirjutaks ilukirjas pa-berile Klasi elukreodo, mille ta raamituna oma ka-bineti seinale riputaks. Ühe usutunnistuse on ta võtnud Lydia Koidula luuletusest «Sind surmani»: «Käi kindlalt! Pea kõrgess! Aeg annab arutust!»

AGA SEE EI OLNUD EMOTSIOON, KUI 2001. AASTAL OLI MUL JULGUST ÜHES KOLUMNIS KUULUTADA, ET MAAILMAMEHEST, AGA SAMAS TÕELISEST RAHVAMEHEST PRESIDENTI SAAKSIME ENDALE ERI KLASI NÄOL.

Ja siis tuleb sügis. Vahepeal ikka helistame. Tunnen end kohati nagu õpetaja, kellele koolipoiss kannab ette oma rehkendustest. Nii raporteerib Klas arstide juures käimisest, füsioteraapia seans-sidest. Kas ta vahepeal ka Hiiuamaale jõudis, ku-hu igal suvel üritas mõneks ajaks varjuda, seda ma ei tea. Kuulen küll, kuidas kulgeb uue mälestus-teraamatu ettevalmistus. Loen lehtedest Eri Kla-si murelikke sõnavõtte Toompea võimu võoran-dumisest, ühiskonnas kobrutavast vihast, ma-ele mahajäetusest. Oleme sellest isekeskiski rää-kinud, aga ikka on meie jutud lõppenud lootusrik-kalt. Tunnen Eri muretsemisi, aga ei tunne ära ta käekirja. Estonia Seltsi 100. aastapäeva aktusel 22. oktoobril on Eri jälle oma koduteatri orkestri ees. 3. novembril avab Klas Mustpeade Majas Steinway klaveri. Üks unistus leiab teostuse. Eri tänukõne on hästi vormitud ja liigutav, kuigi on tunda, et tal on seismisega raskusi. 14. novembril jagame rah-vuskultuuri fondis aasta stipendiume. Eri juhatab istungit nagu varemgi – kindla käe ja sõnaga. Kõik sujub. Traditsiooniliselt sööme pärast jagamist ühisõunat fondi maja keldrikorral asuvas resto-ranis Carramba. Me ei tea siis, et see jääbki meie ühiseks pühaks söömaajaks. Detsembri algul saa-vad stipendiaadid maestrot käepigistuse. Kas see oli veel niisama tugev kui kevadise intervjuu aegu, mil Klas hüvastijäät minuga selle üle uhkustas – «Tunned survet!» –, ei tea.

Juba jõulude aegu valitseb vaikus. 504 3444 – «Eeri siin» asemel kõlab: «Number, millele te he-listasite, on välja lülitatud või väljaspool levi ula-tust.» Aasta algusnädalal saan teada, et Eri Klas on taas haiglas. *La lutte finale*. 26. veebruari hom-mikul helistab kolleeg Ingo Normet rahvuskultu-ri fondi nõukogust: Eri on öösel surnud. Ta on te-da vahetult enne lahkumist vaatamas käinud. «Võitles visalt oma elu eest lõpuni. Poksija hing,» kõlab napp kommentaar.

Ma ei saa lahti tundest, et see kolmveerand aastat, mis maestrole anti, oli tegelikult kirglik hü-vastijätt eluga. Tähe kokkuvarisemist saatev valguspuhang.